

คัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกา: การแปลและการวิเคราะห์

The Pāthikavaggaṭīkā: Translation and Analysis

พระมหาทิวากร อภทโท

Phramahatiwakorn Ābhaddo (Deeprai)^๑

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อแปลคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกา จากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย (๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกาในด้านประวัติผู้แต่ง สมัยที่แต่ง โครงสร้างคัมภีร์ เนื้อหา ไวยากรณ์ สำนวนภาษาและความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่นๆ (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกาที่มีต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา ผลการวิจัย พบว่า คัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกานี้แต่งโดยพระธรรมपालเถระ อธิบายคัมภีร์สุมังคลวิลาสินี ที่ฆนิกาย ปาถิกวรรค เพื่อแก้คำศัพท์ และอธิบายความให้มีความชัดเจน มีการใช้ภาษา ลีลาการแต่งตามหลักไวยากรณ์มีความสัมพันธ์กับพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก อรรถกถา และ ปกรณ์วิเสส วิสุทธิมรรค คุณค่าของคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกามีความสำคัญต่อหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็น อย่างมาก เพราะเป็นคัมภีร์ที่อธิบายขยายความของคัมภีร์อรรถกถา และ คัมภีร์อื่นๆ ทั้ง ในด้านหลักเกณฑ์ทางภาษา อธิบายความหมายของศัพท์อย่างละเอียดทั้ง ความหมายของไวยากรณ์ ซึ่งนับว่ามีคุณค่าต่ออนุชนรุ่นหลัง

คำสำคัญ : ปาถิกวัคคฎีกา, การแปล, การวิเคราะห์

^๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhist Studies, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Abstract

In this article, an attempt was purposely made: 1) to translate the scripture named Pāthikavaggaṭṭikā from Pālī language to Thai language, 2) to analyze the scripture named Pāthikavaggaṭṭikā in terms of the author's history, period of compilation, structures of scripture, contents, grammar, literary styles and its relation with other scriptures, and 3) to analytically study its value towards Buddhist studies. In the research, it was found that Pāthikavaggaṭṭikā was actually compiled by a Buddhist monk called Dhammapāla; it was deliberately written to give further explanation of Sumaṅgalavilāsinī, Dhīghanikāya of Pāthikavagga in terms of technical terms and its language usage and literary styles were in accordance with perfect grammatical rules wherein the relation with Vinayapiṭaka, Suttantapiṭaka, Abhidhammapiṭaka, commentary, literary works and Visuddhimagga was in lie with. As far as Pāthikavaggaṭṭikā is concerned, its value is of utmost significant aspects towards Buddhism because it gave further explanation to the commentary and other scriptures in many ways such as language criteria etc. it extraordinarily provided the explanation of some technical terms both in meanings and grammatical rules. Suffice it to say that it considerably provides certain value to new generations.

Keywords: Pāthikavaggaṭṭikā, Translation, Analysis

๑. บทนำ

พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนใช้ศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้รู้ทั่วถึงพระธรรมวินัยและปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ พระไตรปิฎกจึงเรียกว่า พระปริยัติสัทธรรม เพราะเป็นปทัฏฐานให้เกิดมีพระปฏิบัติสัทธรรมคือ ศีล สมาธิ ปัญญา และพระปฏิเวธสัทธรรมคือ มรรค ผล นิพพานเป็นที่สุด พระไตรปิฎกนั้นเป็นภาษามคธซึ่งสมบูรณ์ด้วยอรรถและพยัญชนะ และอักขรวิธีของภาษามคธที่จะเป็นแนวทางให้เข้าใจอรรถ คือ ความหมายของภาษามคธได้เป็นอย่างดี ผู้ที่จะเรียนรู้พระไตรปิฎกได้นั้น ต้องเรียนรู้อักขรวิธีของภาษามคธ วิธีการศึกษาพระไตรปิฎกก็ด้วยการทรงจำไว้ โดยนักศึกษาต้องทำความเข้าใจความหมายของภาษามคธให้ถูกต้องเสียก่อน และการที่จะเรียนรู้พระไตรปิฎกให้แตกฉานและเชี่ยวชาญได้นั้นจะต้องเรียนรู้อรรถกถา และฎีกาซึ่งเป็นคัมภีร์อธิบายความของพระไตรปิฎกนั้นๆ การที่พระภิกษุสามเณรได้มีการศึกษาเล่าเรียนรวมทั้งการสอบความรู้ในพระไตรปิฎกนั้น ซึ่งเรียกว่า สอบพระปริยัติธรรมสนามหลวง แผนกบาลี จนกระทั่งยึดถือเป็นธรรมเนียมในประเทศไทยสืบต่อมาจนทุกวันนี้^๑

ในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในพระไตรปิฎกดังกล่าวนี้ ได้มีการแปลพระไตรปิฎกซึ่งเป็นภาษามคธมาเป็นภาษาไทยตั้งแต่โบราณกาลแล้ว เฉพาะสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ โปรดให้มีการแปลพระไตรปิฎกและอาราธนาพระมหาเถรานุเถระเข้าไปถวายพระธรรมเทศนาในพระบรมมหาราชวัง โดยเรียบเรียงพระธรรมเทศนานี้ให้เป็นการแปลพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา แบบแปลร้อย คือการยกพระบาลีขึ้นมาตั้งเป็นนิกเขบตแล้วนำเอาอรรถกถามาขยายเพื่อให้ได้ใจความสละสลวย โดยผ่านการตรวจของคณะกรรมการซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน เพื่อให้พระธรรมเทศนาที่ถวายเป็นที่ถูกต้องตรงตามพระพุทธพจน์^๒

การศึกษาพระปริยัติศาสนาอันปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เป็นต้น ได้โดยละเอียดถูกต้องไม่ผิดพลาดเคลื่อนจากพุทธประสงค์ เมื่อนำไปปฏิบัติปฏิบัติชอบและนำไปเผยแผ่ได้อย่างถูกต้องย่อมได้รับสันติสุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ทั้งยังเป็นเหตุให้พระศาสนาดำรงตั้งมั่นอยู่ได้นาน ดังข้อความปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาพระวินัยว่า เมื่อไม่มีปริยัติปฏิเวธก็มิได้ เมื่อปริยัติยังมีอยู่ ปฏิเวธต้องมีแน่นอน^๓ และพระอรรถกถาจารย์ได้แสดง

^๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), คำปรารภ หน้า (๑).

^๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ ๑๑, คำปรารภ หน้า (๒).

^๓ น ทิ ปริยตติยา อสติ ปฏิเวโธ อตถิ นาปิ ปริยตติยา สติ ปฏิเวโธ น โหติ; วิ.อ. (บาลี) ๓/๔๙๙.

ความเห็นเกี่ยวกับพระปริยัติศาสนาไว้ว่า พระปริยัติ เป็นมูลรากของพระศาสนาของพระมหาลีเจ้า เพราะ ความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม จะยังยืนอยู่ได้เพราะพระปริยัติเป็นประมาณ^๕

พระอรรถกถาจารย์ผู้รู้พุทธาธิบายทั้งโดยอรรถและ พัยุขณะแห่งพระพุทธรวจนะ ได้อรรถาธิบายพระพุทธรวจนะที่เป็นบาลีพระไตรปิฎก ส่วนที่ยากต่อการเข้าใจให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้นสำหรับผู้ศึกษา จึงเกิดลำดับคัมภีร์อธิบายลดหลั่นกันลงมาตามลำดับชั้น จัดเป็นคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา โยชนา ทีปนิปกรณ์วิเสส และคัมภีร์สัททวิเสส^๖ คัมภีร์อรรถกถาเป็นต้นเหล่านี้ เป็นคัมภีร์ที่อธิบายทั้งในรูปศัพท์ประโยค ไวยากรณ์ และสภาวะธรรม ตลอดจนเรื่องราวต่างๆ ที่มีบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้ในพระไตรปิฎกได้อย่างถูกต้องตรงตามพุทธประสงค์ คัมภีร์เหล่านี้ถูกบันทึกไว้ด้วยภาษามคธ ภาษามคธ จึงได้ชื่อว่า ภาษาบาลี คำว่า บาลี หรือ ปาฬี มาจาก ปาธาตุ ในอรรถ รกขณ คือ รักษา, ลง นิ ปัจจัย^๗ หมายถึงบันทึกรักษาคำสอนของพระพุทธองค์ไว้ จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาคำสอนของพระพุทธองค์ที่นับว่าเป็นการศึกษาที่ใกล้เคียงพุทธดำรัสที่สุด คือ การศึกษาพระพุทธพจน์จากภาษาบาลี

ภาษามคธในสมัยพุทธกาลเป็นภาษากลางที่ประชาชนทั่วไปนิยมใช้สื่อกันเป็นภาษาท้องถิ่น ประชาชนจึงที่นิยมใช้ภาษามคธเป็นภาษากลางในการสื่อสาร เพราะแคว้นมคธเป็นมหาอำนาจที่แผ่แสนยานุภาพไปทั่วชมพูทวีป เหมือนภาษาอังกฤษที่นิยมใช้ทั่วโลกในปัจจุบัน พระพุทธองค์จึงทรงแสดงธรรมด้วยภาษามคธอย่างเดียว เพื่อให้พุทธธรรมเผยแผ่ไปสู่ประชาชนทั่วไปทุกภูมิภาคไม่จำกัดชนชั้นวรรณะ และทรงห้ามการสาธยายธรรมเป็นภาษาสันสกฤตตั้งปรากฏในคัมภีร์จุฬวรรคว่า ภิกษุทั้งหลาย ไม่พึงยกพระพุทธพจน์ โดยภาษาสันสกฤต ภิกษุใดยกภิกษุนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธพจน์ด้วยภาษาของตน^๘

ส่วนคัมภีร์ปาฬิกวคคฎีกา รจนาโดยพระธรรมपालะแห่งวัดพรตติถะ เมืองอนูราธะ ในสหพันธรัฐอินเดียตอนใต้ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๙๕๐ – ๑๐๐๐ ปี^๙ เมื่อบวชแล้วได้ตั้งใจ

^๕ มูลกั ปริยตติว สาสนสส มหาลีนอ ปริยตติบปมาณา ทิ จิริ สทอมมสนธิติ; อ้างในพระมหาไพโรจน์ ญาณกุลโล, **อาสติกปูชา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๘.

^๖ ดูรายละเอียดใน สุชีพ ปุญญานุภาพ, **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑-๒๕.

^๗ พระมหาสมปอง มุทิโต, **อภิธานวรรณนา**, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์ปรีณิตัง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๖๖๘.

^๘ น ภิกขเว พุทธรวจนั ฉนทโส อาโรเปตพพิ โย อาโรเปยย, อาปตติ ทุกกฏสส. อนูชานามิ ภิกขเว สกาย นิรุตติยา พุทธรวจนั ปริยาปุณิตุนติ; วิ.จ. (บาลี) ๗ /๒๘๕/๓๕, วิ.จ. (ไทย) ๗ /๒๘๕/๗๑.

^๙ พระอัครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๐๖.

ศึกษาพระพุทธศาสนาจนมีความรู้แตกฉานเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก พระธรรมपालเถระได้เขียนผลงานไว้ทั้งอรรถกถาพระไตรปิฎก และคัมภีร์ฎีกาและมหาฎีกา จึงได้รับการยกย่องว่า เป็นพระนักแต่งคัมภีร์เพียงท่านเดียวที่เป็นทั้งพระอรรถกถาจารย์ และพระฎีกาจารย์ในเวลาเดียวกัน^{๑๐} คัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกานี้ เป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นมาอธิบายขยายความคัมภีร์สมังควลาลินี ที่ฆนิกาย ปาฎิกวรรคอรทธกถา^{๑๑} คำว่า ปาฎิกวรรคหรือปาถิกวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยปาถิกสูตร ชื่อหมวดตั้งตามชื่อ พระสูตรที่ ๑ ของวรรคนี้ ซึ่งมีทั้งหมด ๑๑ สูตร คือ

(๑) ปาฎิกสูตร	(๒) อุทุมพริกสูตร
(๓) จักกวัตติสูตร	(๔) อัคคัณฺณสูตร
(๕) สัมปสาหนียสูตร	(๖) ปาสาทิกสูตร
(๗) ลักขณสูตร	(๘) สิงคาลกสูตร
(๙) อาฏานาฎิยสูตร	(๑๐) สังคีติสูตร
(๑๑) ทสฺตตรสูตร ^{๑๒}	

คัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกานี้^{๑๓} ได้อธิบายคัมภีร์สมังควลาลินี ที่ฆนิกาย ปาฎิกวรรคอรทธกถา มีทั้งหมด ๑๑ สูตร เช่น ในปาถิกสูตร คำว่า ปาถิกสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยนักบวชเปลือยชื่อปาถิกบุตร^{๑๔} ซึ่งเป็นนักบวชเปลือยคนที่ ๓ ในจำนวนนักบวชเปลือย ๓ คนที่ปรากฏในพระสูตรนี้ นักบวช เปลือยอีก ๒ คน คือ (๑) โกรกข์ชัตติยะ (๒) กฬารมชฌกะ ซื่อนี้จึงตั้งตามชื่อบุคคลที่ปรากฏในพระสูตร จากการตรวจสอบเรื่องนี้ในปาฎิกวรรคอรทธกถา พบว่า เรื่องนี้เป็นพระประสงค์โดยตรง กล่าวคือ ในตอนเช้าตรู่ของวันนั้น ทรงตรวจดูหมู่สัตว์ผู้มีอุปนิสัยสมควรเสด็จไปโปรด ซึ่งเป็นพุทธกิจประจำวันอย่างหนึ่ง ปรากฏว่า ภาควคโคตรปริพาชก อยู่ในข่ายพระญาณ ของพระองค์ว่า เขาจะทูลถามเรื่องนี้ และเมื่อพระองค์ทรงเล่าให้ฟัง เขาจะเกิดความเลื่อมใส^{๑๕} แม้เขาจะไม่สามารถทำลาย กิเลสให้หมดสิ้นได้ แต่ก็ป็นปัจจัยให้บรรลุนิพพานขั้นสูงต่อไปได้^{๑๖}

^{๑๐} สิริ เพ็ชรไชย, **แนะนำคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิ พโลภิกขุ, ๒๕๔๑), หน้า ๔๘.

^{๑๑} พร รัตนสุวรรณ และคณะ (ปริวรรต), **สมังควลาลินียา นาม ที่ฆนิกายฎฐกถาย ปาฎิกวรรคคุณณา (ตติโย ภาโค)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒), หน้า ๑-๒๖๘.

^{๑๒} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๔๐/๒๔๑., ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๐/๓๖๗.

^{๑๓} พร รัตนสุวรรณ และคณะ (ปริวรรต), **ปาฎิกวรรคฎีกา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒), หน้า ๑-๓๖๘.

^{๑๔} อเจลกปาถิกปุตตวตถุณณา. ที.ปา.ฎีกา. (บาลี) ๑๕/๘.

^{๑๕} ที.ปา.อ. (บาลี) ๑/๑.

^{๑๖} ที.ปา.อ. (บาลี) ๔๘/๑๖.

คัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกานี้ แม้ว่าจะเป็นคัมภีร์ที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา เพราะเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายขยายความของพระไตรปิฎกและอรรถกถา ให้มีความชัดเจน และเข้าใจง่ายทั้งด้านเนื้อหา ภาษา และมีคุณค่าต่อการศึกษาดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกานี้ยังเป็นภาษาบาลีอยู่ ยังไม่มีผู้ใดได้แปลเป็นภาษาไทย และศึกษาวิเคราะห์ในเชิงงานวิจัยเพื่อให้ทราบถึงเนื้อหา ภาษาและคุณค่าของคัมภีร์ ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่นๆ อย่างไรบ้าง

ดังนั้น คัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกา ที่แต่งโดยพระธัมมपालเถระ แห่งประเทศอินเดีย และปริวรรตจัดพิมพ์เป็นภาษาบาลีอักษรไทยโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๖ เป็นคัมภีร์ที่มีสาระประโยชน์ทั้งด้านเนื้อหา ภาษาและคุณค่าต่อการประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน และประสงค์ที่จะแปลคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกานี้ที่เป็นภาษาบาลีเป็นภาษาไทย เพื่อสะดวกแก่ผู้ใคร่ศึกษา และนำมาศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา ภาษา และคุณค่าของคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกา ว่ามีประโยชน์ต่อการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง เชื่อว่า จะเป็นประโยชน์แก่การศึกษา และประพฤติปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนอย่างไพศาลทั้งในกาลปัจจุบันและอนาคตข้างหน้าต่อไป

๒. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนของการวิจัยดังต่อไปนี้

การเตรียมต้นฉบับ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบและค้นหาต้นฉบับคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกา ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตรวจสอบชำระและจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการตรวจชำระคัมภีร์มูลนิธิตะมอญให้ฝ่ายคัมภีร์พุทธศาสตร์ กองวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แปลเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกาภาษาบาลีอักษรไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๖ โดยการแปลจากภาษาบาลีอักษรไทยให้เป็นภาษาไทย

๑) วิธีการแปล การแปลคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกาฉบับพิมพ์ภาษาบาลีอักษรไทย ผู้วิจัยได้เทียบเคียงกับพระไตรปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎีกวรรค เล่ม ๑๑ และทีฆนิกาย ปาฎีกวรรคอรรถกถาภาษาไทยและภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หนังสือที่ใช้เป็นเครื่องมือช่วยแปล ได้แก่ คัมภีร์อภิธานปิฎก ฉบับภาษาบาลีแปลเป็นไทย พ.ศ. ๒๔๕๖, คัมภีร์ปทรูปสิทธิธัมมขรี พระคันธ-สาราภิวงศ์ แปลและอธิบาย พ.ศ. ๒๕๔๗, คัมภีร์สัททนีติธาตุมาลา พระอัครคังขะเถระ พระมหานิมิตร ธมมสาโร, นายจรรย์ ธรรมดา แปล, คัมภีร์กัจจายนวันฉนา พระวิชิตาวี รจนา พระมหานิมิตร ธมมสาโร ปริวรรต และคัมภีร์ที่ใช้เป็นคู่มือการแปลอื่นๆ

๒) วิธีวิเคราะห์ ศัพท์และความหมายของศัพท์ ผู้วิจัย ได้ตรวจสอบเนื้อหาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา เทียบเคียงกับคำแปลในคัมภีร์อภิธานปิฎก, คัมภีร์สัททนีติธาตุม

มาลา, คัมภีร์กัจจายนวินยนา เพื่อให้การแปลและการตีความสมบูรณ์ครบถ้วน วิเคราะห์คัมภีร์ ปาถิกวัคคฎีกา ในด้านเนื้อหา ภาษา และความสัมพันธ์และศัพท์ของคัมภีร์ วิเคราะห์คัมภีร์ ปาถิกวัคคฎีกา ในด้านคุณค่าของคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกาที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา

๓) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ หนังสือ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔) สรุปและนำเสนอผลการวิจัย

๓. ผลการวิจัย

การแปลคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกา ผู้วิจัยได้ดำเนินการแปลเป็นภาษาไทยโดยการ เทียบเคียงกับอรรถกถาภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคัมภีร์อื่นๆ ที่เชื่อมโยงกับ คัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกาจนเสร็จสมบูรณ์

ประวัติและความเป็นมาของคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกา แต่งโดยพระธรรมपालเถระ ท่าน เกิดที่เมืองพัทลุงใต้ แห่งอาณาจักรปัลลวะของชนชาติทมิฬ ทางอินเดียตอนใต้ อธิบายคัมภีร์ สุมังคลวิลาสินี ที่ฆนิกาย ปาฎิกวรรคคอรธกถา ๑๑ สูตร เช่น ปาถิกสูตร เป็นต้น ชื่อเรื่องนี้ตั้ง ตามชื่อบุคคลที่ปรากฏในพระสูตร มีลักษณะเด่นคือ เป็นฎีกาที่ฆนิกาย ชื่อ สันตลปกาสินี หรือ สันตลวินยนาท่านแต่งขึ้นเพื่อแก้คำศัพท์ และอธิบายความในอรรถกถาสุมังคลวิลาสินี ที่แต่ง โดยพระพุทธโฆสาจารย์ เพื่ออธิบายความหมวดที่ฆนิกาย ในพระสูตรต้นตปิฎก เป็นคัมภีร์ที่มีความ สำคัญต่อพระพุทธศาสนา เพราะเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายขยายความของ พระไตรปิฎกและอรรถกถา ให้มีความชัดเจน ได้แก่ ปาถิกวัคคฎีกาอันเป็นวรรณกรรมแห่งปาถิกวัค คอรธกถา รูปแบบในคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกา มีการจัดเป็น ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ การจัดเป็น หมวดว่าด้วยนิทานกถา เป็นธรรมเนียมในการแต่งคัมภีร์พระธรรมपालเถระได้แต่งคาถาการ เริ่มต้นของคัมภีร์ หรือที่เรียกว่าการไหว้ครู เป็นการนมน้อมพระรัตนตรัยและครูอาจารย์ ทั้งหลาย ตอนที่ ๒ การจัดเป็นหมวดว่าด้วยพระสูตรต่างๆ แบ่งออกเป็น ๑๑ พระสูตรเช่น ปาถิก สูตร พระสูตรว่าด้วยนักบวชเปลือยชื่อปาฎิกบุตรมีการจัดเป็น ๖ หมวด คือ ๑) สุนัขขัตตวัตถุ วินยนา ๒) โกรชตติยวัตถุวินยนา ๓) อเจลกหารมัฎฐกวัตถุวินยนา ๔) อเจลกปาถิกปุตตวัตถุ วินยนา ๕) อิทธิปาฎิหาริยกถาวินยนา ๖) อัคคัญญูปัญญุตติกถาวินยนา เป็นต้น ตอนที่ ๓ การจัดเป็นหมวดว่าด้วยนิคมกถา พระธรรมपालเถระได้แต่งคำลงท้าย โดยจะพรรณนาเรื่อง ต่างๆ ไว้ในบทลงท้าย ที่เรียกว่า นิคมวรรณนา^{๑๗}

การใช้ภาษาในคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกา โดยแบ่งออกเป็น (๑) วิธีการใช้นามศัพท์ คือ นามศัพท์ (นามนาม คุณนาม และสัพพนาม) มีเครื่องประกอบสำคัญ คือ เพศ คำนาม (ลิงค์)

^{๑๗} พร รัตนสุวรรณ และคณะ (ปวีรรต), ปาฎิกวัคคฎีกา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ วิทยญาณ, ๒๕๓๒), หน้า (๒๒)-(๕๔).

จำนวนคำนาม (วจนะ) และการผันคำ (วิภัติ) ในคัมภีร์ปาถิกวัคคภูิกามีวิธีแจกคำนามวิภัตตินาม ๗ วิภัติเป็นต้น (๒)วิธีการใช้กิริยาศัพท์ คือ กิริยาอาการบอกให้รู้ความเคลื่อนไหว เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน กิน ต้ม ทำ พูด คิด ของประธาน เรียกว่า กิริยา ในประโยคบาลีประธานที่เคลื่อนไหว หลายครั้งจึงมีกิริยาหลายตัวในประโยคหนึ่ง การเคลื่อนไหวครั้งสุดท้ายใช้เป็นกิริยาคุมประโยค กิริยาคุมพากย์ที่มาจากกิริยาอาชยาด คุมพากย์ได้ทุกตัวเป็นต้น (๓) วิธีการใช้อัพยาศัพท์ คือ คำบาลีที่ไม่ต้องผันคำ ไม่แจกรูปด้วยวิภัตตินาม ๗ วิภัติ เรียกว่า อัพยาศัพท์ คำที่ไม่ผันรูปด้วย วิภัตตินาม มี ๓ ชนิด ได้แก่ เป็นอุปสรรคบ้าง เป็นนิบาตบ้าง และเป็นปัจจัยบ้างเป็นต้น (๔) วิธีการใช้สำนวนโวหาร โดยพระธรรมपालเถระผู้แต่งได้แต่งสำนวนโวหารมีลักษณะการประพันธ์ ของคัมภีร์ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ ๑. การประพันธ์แบบร้อยแก้ว หมายถึง คัชชะ แปลว่า ร้อย แก้ว ความเรียง เรียก จุณณิยะ บ้าง หมายถึง การเรียงความที่ไม่มีมีคาถา ๒. การประพันธ์แบบ ร้อยกรอง หมายถึง ปัชชะ แปลว่า ร้อยกรอง เรียก คาถาบ้าง หมายถึง ที่ประพันธ์ด้วยคาถา ล้วนๆ มีบทประพันธ์ประเภทร้อยกรอง ในพระบาลีเรียกว่า คาถา ในสัททศาสตร์เรียกว่า ฉันท์ หรือ ฉันทลักษณ์ หรือตำราฉันท์ บทประพันธ์ประเภทนี้ ท่านผู้รจนานิยมใช้คำศัพท์ที่มีเสียงไพเราะมัก ระวังเรื่อง สิลิต ธนิต ตลอดจนคณะฉันท์ต่างๆ โดยมากรจนาขึ้นเพื่อใช้ขับขาน ย่อความ ท่องจำ และสาธยายเป็นต้น

คัมภีร์ปาถิกวัคคภูิกากับความสัมพันธ์ในคัมภีร์ปาถิกวัคคภูิกากับคัมภีร์อื่นๆ โดยพระ ธรรมปาละเถระผู้แต่งคัมภีร์ปาถิกวัคคภูิกามีความเชี่ยวชาญคัมภีร์พระพุทธศาสนา ทั้ง พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา ผู้แต่งได้ยกข้อความในพระไตรปิฎกมาอธิบายในคัมภีร์ปาถิก วัคคภูิกาเพื่อความสมบูรณ์ในเนื้อหาข้อนั้นๆ

คุณค่าของคัมภีร์ปาถิกวัคคภูิกามีความสำคัญต่อหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็น อย่างมาก เพราะเป็นคัมภีร์ที่อธิบายขยายความของคัมภีร์อรรถกถา และคัมภีร์อื่นๆ ทั้ง ใน ด้านหลักธรรมคำสอนและหลักเกณฑ์ทางภาษา การวิเคราะห์อธิบายความหมายของคำหรือ ความหมาย อย่างละเอียดด้วยวิธีการหลายอย่าง เช่น การวิเคราะห์ไวยากรณ์ การแสดง ความหมาย แบบพจนานุกรม การเปรียบเทียบความคิดของอาจารย์และคัมภีร์ต่างๆ อย่าง กว้างขวาง การยกอุทาหรณ์อุปมาอุปมัย วิธีการอธิบายหลายแบบอย่างในเวลาเดียวกัน

คัมภีร์ปาถิกวัคคภูิกาก่ออธิบายคำหรือข้อความบางตอนที่พระอรรถกถาจารย์อธิบายไว้ ยังไม่สมบูรณ์จึงได้แต่งคัมภีร์ฎีกา อธิบายเพิ่มเติมคำหรือข้อความที่พระฎีกาจารย์ถือว่ามีความหมายกำกวมไม่สมบูรณ์ มี ๘ ประการ คือ ๑) การอธิบายความหมายทางไวยากรณ์ที่ยังไม่ กระจ่างชัด เช่น “ปฐวีโต สผขานาติ” ในอรรถกถาอธิบายว่า ประโยคนี้มีความหมายเหมือนกับ “ปฐวีติ สผขานาติ” คำอธิบายนี้กำกวม ฎีกาแก้วว่า ปฐวีโต ซึ่งมีลักษณะไวยากรณ์เป็นวิภัติที่ (๕ ๒) อธิบายคำที่ใช้แทนชื่ออาจารย์บางท่านหรือบางกลุ่ม โดยไม่ระบุชื่อให้ชัดเจน ตามที่ได้กล่าว มาแล้วว่า มีหลายครั้งที่พระอรรถกถาจารย์เสนอความคิดเห็นของอาจารย์ บางท่านหรือบางกลุ่ม โดยไม่ระบุชื่อให้ชัดเจน กล่าวอ้างถึงด้วยคำว่า อปเร หรือ เภจิก เท่านั้น ๓) คำสรรพนามในอรรถ กถา พระอรรถกถาจารย์ ได้พยายามเขียนอธิบาย ให้กระชับไม่รุงรังเกินไป วิธีหนึ่งที่ช่วยให้งานไม่

เย็นเยื่อ คือ การใช้สรรพนามแทนคำนาม ที่เห็นว่าน่าจะแทนได้ วิธีนี้เป็นวิธีที่ใช้กันทั่วไป รวมทั้งในสมัยพุทธกาลด้วย คำสรรพนาม ไตในอรรถกถาที่อาจมีความหมายกำกวม คือ ตีความหมายได้หลายอย่างไม่แน่นอน ๔) การอธิบายคำนามที่มีความหมายได้หลายอย่าง ถ้าคำนามที่ใช้ในอรรถกถา อาจ ตีความหมายได้หลายอย่าง ในฎีกาจะถือเป็นคำกำกวมที่ต้องอธิบาย เช่น คำว่า “สัจจะ” พระธรรมปาละอธิบายในที่แห่งหนึ่งว่า พระพุทธโฆชะใช้คำว่า สัจจะ ในความหมายถึง อริยสัจ แต่ในอีกที่หนึ่ง พระธรรมปาละอธิบายว่าพระพุทธโฆชะใช้คำว่า สัจจะ ในที่นั้นในความหมายว่า วจีสัจจะ ๕) การอธิบายคำที่ควรอธิบายขยายความเพิ่มเติมโดยใช้อุทาหรณ์ เช่น คำว่า “คิริพพช” ใน มัชฌิมนิกาย พระพุทธโฆชะอธิบายว่าหมายถึง “สมนตโต ปน คิริปริกเขเปน สณฺหิตตตฺตา ที่ชื่อว่า คิริพพช เพราะที่ตั้งแวดล้อมด้วยภูเขา ” ในฎีกา พระธรรมปาละอธิบายเพิ่มว่า ภูเขาที่ล้อมรอบสถานที่ที่ชื่อว่า คิริพพช คือ ภูเขาคิชฌกุฏ ปณทวะ อีสิลิ และเวภาระ คำอธิบายนี้ทำให้ความหมายของคำว่า คิริพพช ชัดเจนขึ้นและทำให้ไม่เกิดความเข้าใจผิดคิดว่าคำอธิบายของพระพุทธโฆชะเป็นเพียงการอธิบายตามรูปศัพท์เท่านั้น ในที่นี้ เห็นได้ชัดเจนว่ามีความถูกต้องตามความเป็นจริงทางภูมิศาสตร์ด้วย ๖) การอธิบายคำว่า อาทิจ ในการยกอุทาหรณ์ประกอบคำอธิบาย พระอรรถกถาจารย์ไม่ได้ให้ตัวอย่างทั้งหมด แต่ให้เพียงสองสามตัวอย่าง แล้วลงท้ายคำอธิบายว่า อาทิจ-เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ พระธรรมปาละจะเพิ่มเติมตัวอย่างที่เหลือทั้งหมด ซึ่งนอกจาก จะช่วยให้คำอธิบายในอรรถกถาชัดเจนขึ้นแล้ว ยังทำให้คำอธิบายในอรรถกถานั้น สมบูรณ์ ๗) คัมภีร์ที่อ้างอิงที่ไม่ได้ระบุชื่อ พระอรรถกถาจารย์อ้างอิงหลักฐานยืนยันคำอธิบายของท่านจากบางตอน ในพระไตรปิฎกหรือจากคัมภีร์ปกรณ์วิเสสต่างๆ โดยไม่ได้ระบุชื่อคัมภีร์หรือแหล่งที่มาของความคิดนั้น กล่าวแต่เพียงว่า “วุตฺต เหนฺ - เพราะว่ามีคำกล่าว ว่า....” ในฎีกาพระธรรมปาละจะทำหน้าที่ระบุชื่อแหล่งที่มาให้ ชัดเจน ๘) การอธิบายคำที่มีความหมายยาก การเลือกคำอธิบายคำเหล่านี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ ของฎีกาจารย์เอง อย่างไรก็ตามในการอธิบายความหมายของคำที่มีความหมายยากนี้โดยทั่วไป ได้ใช้วิธีการอธิบายแบบต่างๆ เหมือนอย่างในอรรถกถา เช่น การอธิบาย ความหมายของไวยากรณ์ การให้คำจำกัดความ การเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมย เป็นต้น คำอธิบายขยายความในคัมภีร์ฎีกาที่พระฎีกาจารย์ได้อธิบายให้เห็นนั้น นับว่ามี คุณค่าสำหรับอนุชนรุ่นหลัง

๔. สรุป

คัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกามีลักษณะเช่นเดียวกับคัมภีร์ฎีกา มีจุดหมายสำคัญเพื่ออธิบายคำในอรรถกถาให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น และจะอธิบายเฉพาะข้อความที่ยากหรือไม่ชัดเจนมากกว่าอย่างอื่นถือว่าเป็นคัมภีร์ที่พยายามอธิบายความหมายให้ง่ายขึ้น หรือชัดเจนขึ้น เพราะในอรรถกถาจะอธิบาย พระไตรปิฎกในมุมต่างๆ อย่างกว้างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการด้านความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ แต่ในคัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกา อธิบายอรรถกถาโดยเลือกคำหรือความที่ยากในอรรถกถาขึ้นอธิบายให้เข้าใจง่าย ไม่ใช่อธิบายความหมายของคำทุกคำ พัฒนาการของศัพท์และความหมายหลายแง่มุม แต่โดยรวมแล้ว คัมภีร์ปาถิกวัคคฎีกาเป็นคัมภีร์

หนึ่งที่เป็นคู่มือหรือกุญแจในการศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพราะในยุคปัจจุบัน คัมภีร์ปาลิถกวัคคภูิกอาธิบายความหมายของคัมภีร์ในชั้นอรรถถาและคัมภีร์อื่นๆ หายากเต็มทีจึง ทำให้คัมภีร์ภูิกาที่พระภูิกาจารย์ได้แต่งไว้มีคุณค่าอย่างมาก

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ . อรรถถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

วิญญาน, ๒๕๓๙.

_____ . ภูิกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.

_____ . ปกรณวิเสสบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน,

๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ

พร รัตนสุวรรณ และคณะ (ปริวรรต). สมงคลวิลาสินียา นาม ที่ฆานิกายภูฎถา ปาภูิกวคค-

วณณา (ตติโย ภาโค), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

_____ . ปาภูิกวคคภูิก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล. อาสีติกปูชา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา จำกัด, ๒๕๔๓.

พระมหาสมปอง มุทีโต. อภิธานวรรณนา. กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์ปรีณตั้ง จำกัด, ๒๕๔๗.

พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สิริ เพ็ชรไชย. แนะนำคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิ

พลโลกขุ, ๒๕๕๑.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

